

КАРТОГРАФУВАННЯ ЛЬВОВА (1918 – 1944 рр.)*

Рассмотрено картографирование Львова в межвоенный период (1918-1939 гг.) и во время фашистской оккупации (1941-1944 гг.).

The mapping of Lviv in the interwar period (1918-1939) and during the Nazi occupation (1941-1944) was considered.

Міжвоєнний період (1918-1939 рр.). Плани Львова, випущені в Польщі в 1918-1939 рр., можна розділити на декілька груп:

– до першої належать топографічні карти, видані Військовим географічним інститутом (WIG) і призначені для службового користування (у продажу не були);

– до другої групи входять плани, розроблені Картографічним інститутом імені Е. Ромера і видані акціонерним товариством "Książnica-Atlas" ("Книжниця-Атлас");

– до третьої можна віднести плани міста, випущені як додаток до різноманітних путівників або як самостійні інформаційні видання.

Військовий географічний інститут, заснований у 1919 р. для потреб армії, видавав карти масштабів 1:25 000, 1:100 000, 1:300 000, 1:500 000, 1:750 000. За основу було прийнято аркуш 1:100 000. Всю територію Польщі було розділено на аркуші, кожен з яких мав власне найменування за назвою найбільшого міста і код, який складався з номера колони (Slup) пояса (Pas).

Аркуш Львова має код Р 49 S 38 для карт масштабу 1:100 000 і складається з дев'яти аркушів масштабу 1:25 000, позначених А, В, С, D, E, F, G, H, J. Територію міста охоплюють аркуші D, E, G, H. Як план міста ці карти малоцінні через дрібний масштаб. Вони радше цікаві з огляду на зображення його околиць.

У 1921 р. професор Львівського університету Євгеніу Ромер заснував у Львові картографічний інститут, названий його іменем. На рахунок Є. Ромера уже була успішна діяльність з випуску атласів для навчального процесу в школах. Складений ним у 1916 р. "Географічно-статистичний атлас Польщі" добре прислужився встановленню кордонів відродженої Польської держави. Як експерт він брав участь у мирних переговорах у Парижі (1919 р.) та в Ризі (1921 р.), пізніше був учасником плебісцитів у Сілезії.

Заснований ним інститут займався розробкою шкільних та академічних підручників, наукових і популярних публікацій, але головним його завданням стало розроблення географічних карт. Створене в 1924 р. при ньому акціонерне товариство "Книжниця-Атлас" з потужною поліграфічною ба-

зою дозволило випускати високоякісну продукцію. Це видавництво з дещо трансформованою назвою – "Атлас" існує до сьогодні.

У 1926-1932 рр. Є. Ромер розробив серію планів Львова. Однією з перших була "**Спеціальна карта околиць Львова**" масштабу 1:100 000, актуалізована на 1924 р., мабуть, на основі розробок Військового географічного інституту. Спеціальною її назвали тому, що її розмір по горизонталі 46" (стандартний аркуш має лише 30").

Потім були відомі **великомасштабні (1:15 000) плани міста 1926, 1929, 1931 років**. До планів додавались списки вулиць та пронумеровані об'єкти і визначні будівлі міста.

План 1931 р. має два різновиди – один з нумерацією військових об'єктів та їх розшифровкою в легенді масштабом 1:20 000, інший – без номерів цих об'єктів, але з розшифруванням у масштабі 1:15 000.

Плани Ромера масштабу 1:15 000 використовувались як основа для німецьких і радянських видань періоду Другої світової війни. Незважаючи на непольське походження, він був палким патріотом відродженої держави і вважав за необхідне відобразити це в своїх працях, призначених для молоді. Прикладом може бути план Львова 1932 р. масштабу 1:300 000, до якого додано історичні схеми розвитку міста у XIV-XX ст.

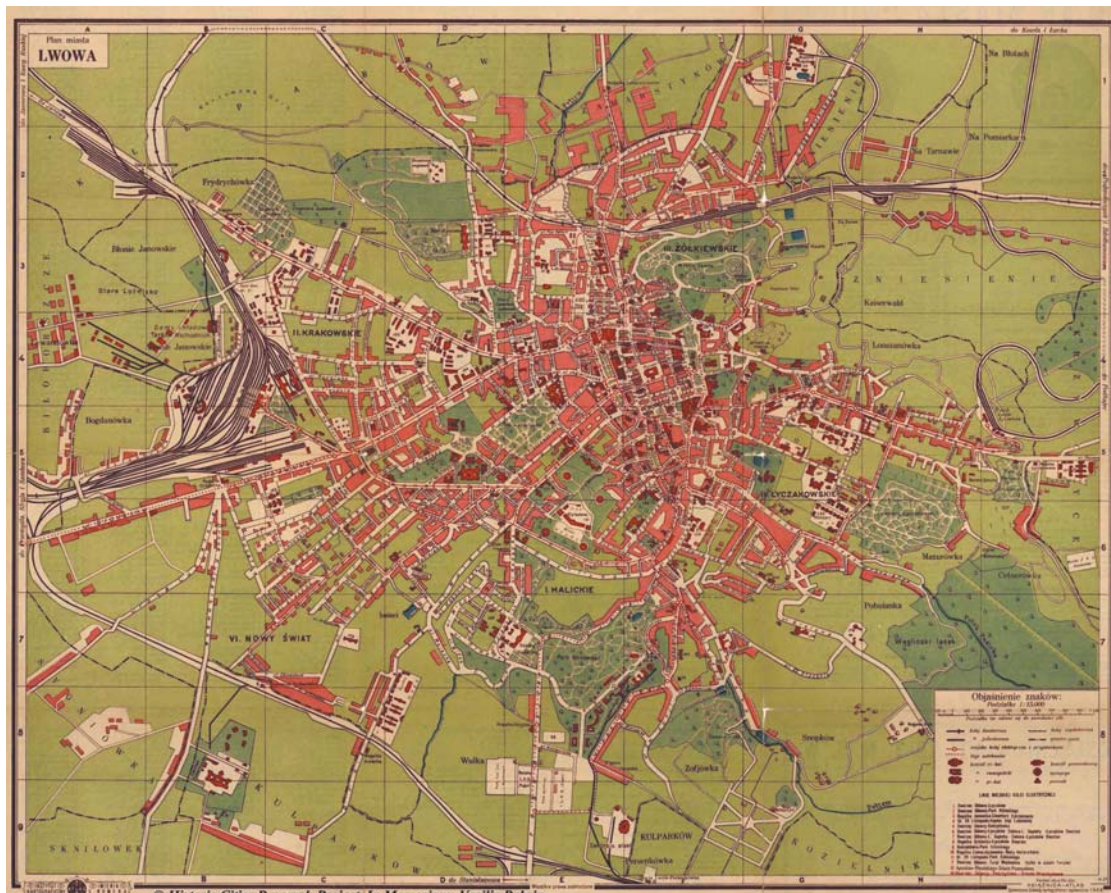
Кілька планів Ромера видано репринтом у сучасній Польщі.

Одними з кращих планів довоєнного Львова є плани авторства *В. Горбая*. Чітка сітка вулиць з читабельними назвами, відсутність надмірної деталізації, лагідна кольорова гамма робили їх зручними в користуванні. Плани видавались коштом фірми "Нова реклама", офіси якої знаходились на вул. Баторого, 26 (Кн. Романа), а пізніше на вул. Шайнохи (Банківська), 5. Друк здійснила друкарня А. Геґедіса.

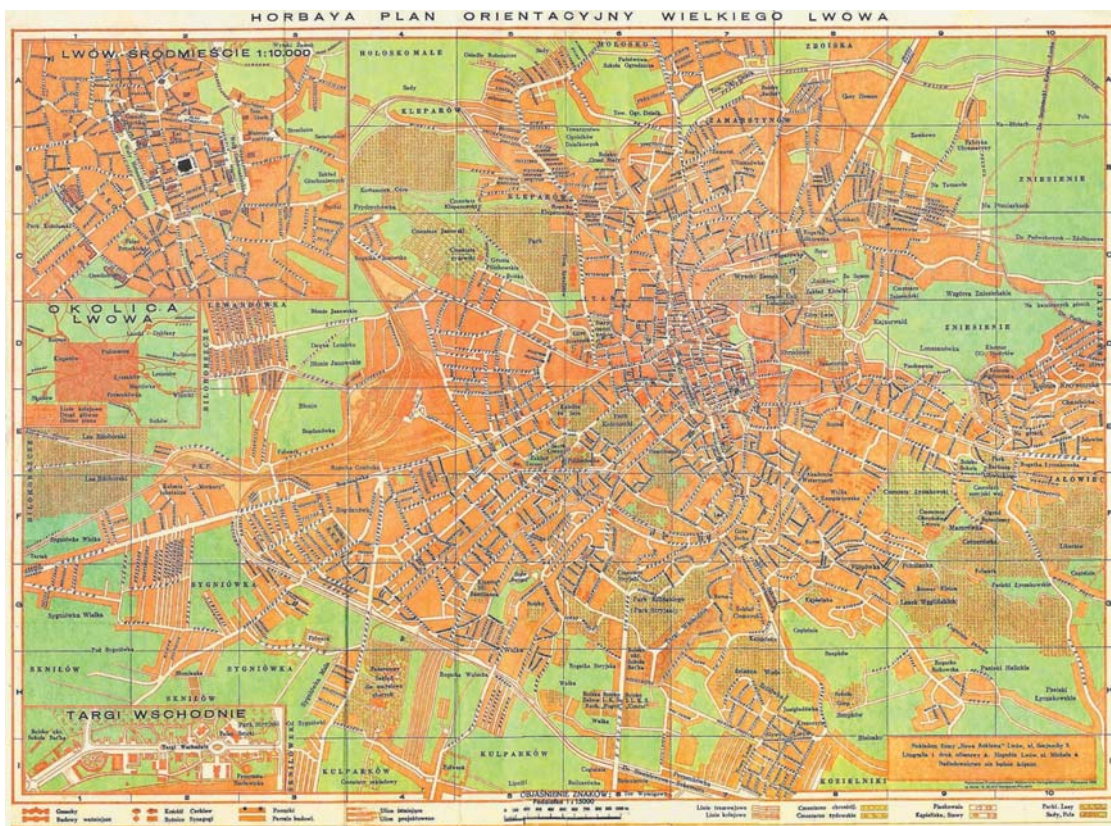
Видання 1931 р. – це загальний орієнтаційний план міста масштабу 1:15 000. У 1938 р. вийшов більш деталізований план зі вставками – Середмістя в масштабі 1:10 000, планом павільонів Східної ярмарки та схемою навколишніх сіл. І, мабуть, уже під кінець 1938 р. вийшов дещо перекомпонований аркуш, надрукований у власному графічному підприємстві В. Горбая по вул. Святокржиській (Бортнянського), 42, під назвою "**Популярний план Львова**".

План 1932 р. перевидано в Польщі у 1989 р. разом з брошурою, що містить список вулиць міста та довідковий матеріал про основні установи й об'єкти Львова.

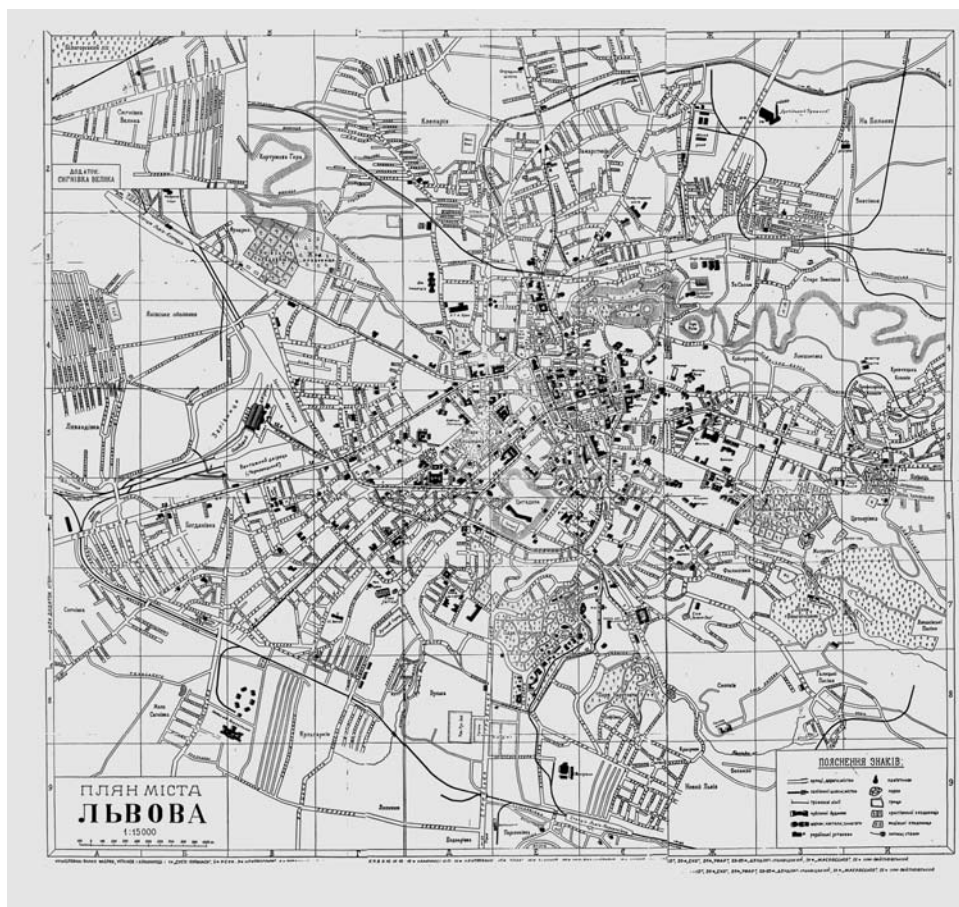
* Закінчення статті; початок, продовження і список літератури див. у № 4, с. 42-47 та у № 6, с. 42-46 за 2011 р.

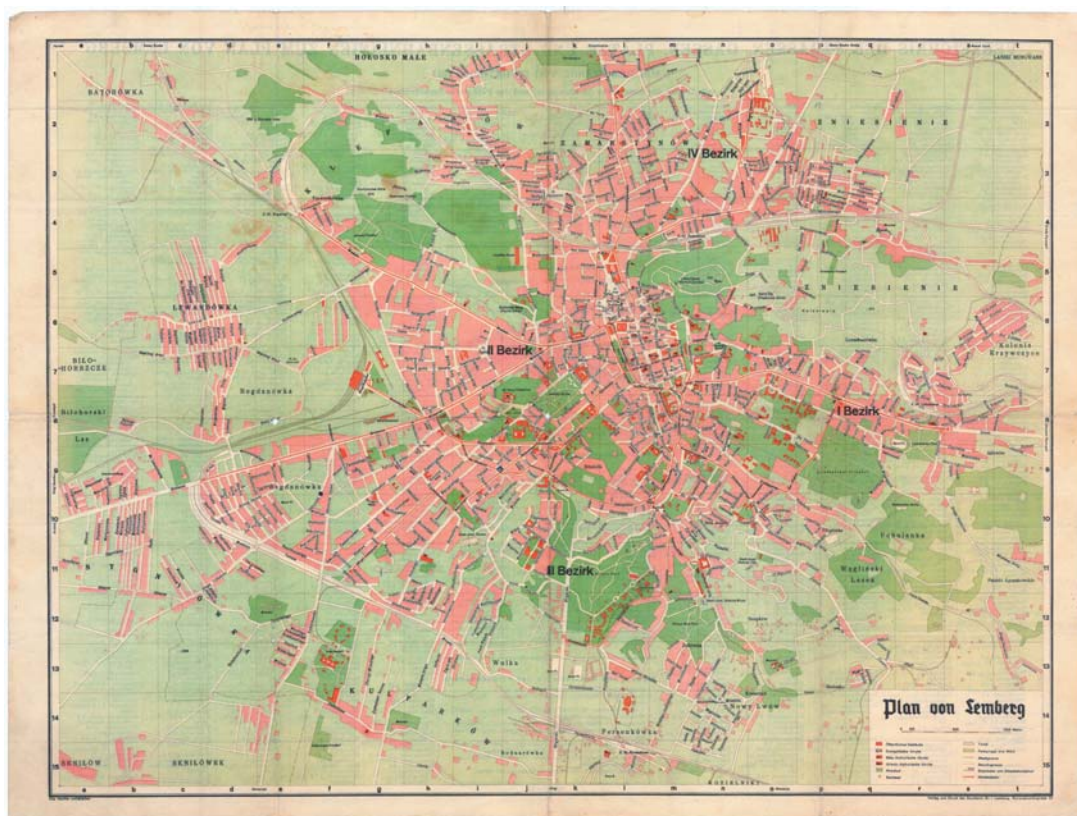
План Львова Є. Ромера 1929 р.

План Львова В. Горбая 1938 р.

План Львова 1939 р.

План Львова 1941 р.

У 1939 р., ще за Польщі, додатком до "Українського провідника по Львові" вийшов план міста з написами українською мовою та позначенням українських підприємств.

Німецькі плани періоду Другої світової війни (1940-1944 рр.). Незважаючи на радянсько-німецький договір про "Дружбу і кордони" 1939 р., військові чиновники III Рейху не втратили інтересу до території Галичини та її головного міста.

У березні 1941 р. для потреб Люфтваффе випущено план м. Львова, виготовлений на основі плану міста, складеного Картографічним інститутом Є. Ромера у 1931 р. в масштабі 1:15 000, на що вказує посилання на лицьовому боці карти. План доповнено легендою, яка нараховує 252 об'єкти міста. На його зворотному боці подано список вулиць польською мовою.

Цей план опублікував О. Чернер, його також розміщено в Інтернеті.

Відомий також німецький план Львова, аналогічний попередньому, випущений, імовірно, для потреб цивільного населення міста приблизно в липні-серпні 1941 р. На зворотному боці є список вулиць польською мовою. План надруковано в "графічних заведеннях по вул. Розвадовського, 20". Ця адреса вказана німецькою та українською мовами. Оцінений в 3 крб і в 0,30 німецьких марок.

З жовтня 1941 р. відомий кольоровий план міста, теж надрукований, як і попередній, у видавництві та друкарні № 1 по вул. Розвадовського, 20. Назва плану виконана стилізованим готичним шрифтом. Легенда і вихідні дані німецькою мовою. На зворотному боці – список вулиць з назвами уже німецькою мовою, в дужках подано польський правопис. Перейменовані вулиці теж подані польською в німецькому правописі, в дужках – нова німецька назва. Окрім списку вулиць, на реверсі плану подано список дев'яти трамвайних маршрутів та схему околиць Львова.

Наступний аналогічний план Львова, датований

ний травнем 1942 р., на реверсі містить оновлений список вулиць, розділений на дві частини – нові німецькі назви (в дужках польські, довоєнні) та старі польські в німецькому правописі із зазначенням перейменованих. Подано також новий список уже 10-ти трамвайних маршрутів.

Обидва плани виготовлені в масштабі 1:10 000. Основою для них були розробки Військового географічного інституту Польщі. Плани надходили у відкритий продаж, про що свідчить ціна – 1,2 окупційного злотаго. Продавались у книжковому магазині М. Ковальського по вул. Опернштрассе, 19.

У 1944 р. з'явився ще один аналогічний план Львова, виконаний в дещо іншій кольоровій гаммі. Від попередніх відрізняється наявністю висотної сітки з горизонталями через 20 м, а також німецьким правописом непереіменованих вулиць безпосередньо на плані. Призначався тільки для службового використання.

Цей план дозволяє внести ясність у дату перейменування центрального проспекту міста. У міжвоєнному Львові парна сторона нинішнього пр. Свободи носила назву вул. Гетьманської, а непарна – Леґіонів. Зайнявши Львів, німці перейменовували їх відповідно на Музеумштрассе та Опернштрассе. Центральну зелену алею між цими вулицями названо площею Адольфа Гітлера. Так її зображено на згадуваних планах у жовтні 1941 й травні 1942 рр. На плані 1944 р. назв цих вулиць уже немає і всі три топоніми об'єднані новою назвою "Кільце Адольфа Гітлера" (Adolf Hitler Ring).

Військові топографічні карти Німеччини видавалися в масштабі 1:100 000 у вигляді так званих "Grosblat" (Великі аркуші), які об'єднували 4 довоєнних польських аркуші аналогічного масштабу, випущених Військовим географічним інститутом Польщі. Під назвою "**Lemberg (Lwow)**" відомий аркуш № 393, який складається з польських аркушів Рава Руська, Жовква, Городок Ягеллонський та Львів.

Надійшла 09.08.11

* * *

АНТОНУ АНТОНОВИЧУ МОСКАЛЮКУ – 70

Редакційна колегія журналу "Вісник геодезії та картографії", Державна служба геодезії, картографії та кадастру, Українське товариство геодезії і картографії, Українська картографічна асоціація, колектив Науково-дослідного інституту геодезії і картографії сердечно вітають старшого наукового співробітника інституту і незмінного наукового редактора (відповідального секретаря) часопису

**Антон Антонович Москалюк
з 70-річним ювілеєм!**

Бажаємо ювіляру міцного здоров'я, добробуту, невичерпної енергії та ентузіазму для подальшої плідної роботи над журналом!